

Fra mareridt til våben: Det digitale rum er et slaraffenland for autokratier

Af Adam Moe Fejerskov

De teknologier, vi troede skulle sætte verdens demokratiske potentiale fri, kan i dag bruges af alverdens mere eller mindre autoritære styrer som undertrykkende og manipulerende våben mod deres befolkninger.

Med de politiske briller på repræsenterer sociale medier en drøm om borgerinddragelse og direkte demokrati. I teorien. I mange af verdens lande fungerer det digitale rum, og specielt de sociale medier, dog i stedet som våben, der kan kontrollere og forme information, handling og tænkning. Med alt andet end demokratiske konsekvenser til følge.

Facebook, Twitter og andre sociale medier giver plads til en pluralitet af stemmer, der kan mødes i det digitale rum på tværs af økonomiske og geografiske skel. Medierne kan ligeledes gøre afstanden mellem borgere og po-

litikere exceptionelt kort. Politikere kan konfronteres direkte med deres handlinger eller manglen på samme, og sager, der måske aldrig ville være nået en regering, kan pludselig blusse op og få et markant politisk liv. Alle sammen forhold om en mere direkte og folkelig interaktion, som det repræsentative demokrati traditionelt har svært ved at løfte.

Sociale medier blev fremhævet som et skrækscenarie for autoritære styrer og ledere, da deres potentiale for alvor foldede sig ud i starten af 2010'erne.

Det er ikke overraskende, at sociale medier blev fremhævet som et skrækscenarie for autoritære styrer og ledere over hele verden, da deres potentiale for alvor foldede sig ud i starten af 2010'erne. En bølge af revolutioner skyllede gennem Nordafrika og Mellemøsten, og despoter blev næsten væl-

Adam Moe Fejerskov (f. 1987) er ph.d. i internationale studier fra Roskilde Universitet og seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier. Han er specialiseret i krydsfeltet mellem international politik og udviklingssamarbejde, udviklingsfinansiering, verdensmålene og ny teknologi.

tet på stribe. Hosni Mubarak, Ben Ali, Muammar Gaddafi og Ali Abdullah Saleh blev alle udstødt af revolutioner og opstandelser, der blev hjulpet på vej af sociale medier.

Gennem sociale medier kunne lokale mobilisere til demonstrationer og dokumentere overgreb fra det siddende styre, der aldrig ellers ville have nået ud gennem den kontrollerede presse, til både resten af lokalbefolkningen og til det internationale samfund. Prisen for nogle af de tidlige aktivister på de sociale medier var stor, men det var den også for alle dem, der gik på gaden, hvoraf mange betalte med deres liv og frihed. Selvom vi i dag desværre ikke har set den fremgang, som revolutionerne syntes at pege i retningen af dengang, demonstrerede de sociale medier ikke desto mindre tidligt deres evne til at lade folket tale og handle.

Med tiden har det, der startede som et mareridt for autoritære styre, dog udviklet sig til noget nær en drøm. I takt med, at sociale medier er blevet en fast bestanddel af vores samfund, har vores viden om, hvordan man kan bruge disse til ikke bare demokratiske mål, men også i politiske henseender om at kontrollere, manipulere og dominere, udviklet sig. Lad os tage et kig på, hvordan det digitale rum kan udnyttes politisk.

Opildnede til folkedrab

Sociale medier, og det digitale rum i det hele taget, kan bruges til en lang række politiske mål. Værktøjskassen, fra hvilken autoritære ledere og regeringer udvælger deres våben, vokser støt, og der introduceres konstant nye

redskaber eller nuancer til eksisterende, som gør det enormt vanskeligt at dæmme op for antidemokratiske tiltag.

De første redskaber udsprang i høj grad af kommercielle initiativer taget af de sociale medier selv. I takt med at Facebook begyndte at forstå det massive finansielle potentiale, der ligger i at aktivere den data, som brugerne leverer, til at sælge målrettede annoncer, begyndte man systematisk at indsamle, kategorisere og organisere brugere efter parametre som politisk overbevisning, økonomisk status og andre personlige forhold. Derfra begyndte firmaer som Cambridge Analytica og mange andre at sælge tjenester om at målrette politiske budskaber til brugere, som man mente ville være modtagelige. Det var disse første forsøg ud i manipulation, som førte til skandalerne i Storbritanniens Brexit-afstemning og i det amerikanske præsidentvalg i 2016.

Derfra blev massive dis- og misinformationskampagner næsten hverdag. Alle afrikanske valg i 2019 blev eksempelvis udsat for forsøg på at påvirke valgresultatet. Facebook valgte gennem året at lukke en lang række sider fra det israelske firma Archimedes, som havde solgt ydelser til blandt andet afrikanske ledere, hvor de oprettede tonsvis af falske sider og profiler, der tilsvinede politiske modstandere. Firmaets slogan var, indtil det blev lukket, *'Winning elections worldwide'*.

Det måske værste eksempel kommer fra Myanmar og kendes efterhånden af de fleste. Hundredevis af burmesiske soldater var hver dag samlet lidt udenfor byen Yangon, hvor de i

barakker sad og oprettede tusindvis af falske profiler på Facebook og spredte løgne om rohingyaerne, et muslimsk mindretal i landet. Løgne om, hvordan disse myrdede og voldtog burmesere eller planlagde terror. I sidste ende var indsatserne med til at skabe en ekstremt hadsk stemning mod mindretallet og retfærdiggøre det folkemord, der fulgte, hvor 650.000 Rohingya-muslimer flygtede ud af landet, mens deres landsbyer blev brændt til grunden.

I dag arbejder firmaer som det nu eksponerede Clearview med at skrabbe data fra blandt andet Facebook for at etablere og udnytte biometriske databaser med mulighed for ansigtsgenkendelse. Den software, som Clearview udbyder – oprindeligt rettet mod politi og efterretningstjenester – er allerede brugt i masser af lande (blandt andet Saudi-Arabien og De Forenede Arabiske Emirater), inklusive i Danmark, hvor stærke rygter lige nu lyder, at visse myndigheder har købt sig til sådanne tjenester. Afsløringen af firmaet har fået Facebook til at stoppe sine automatiske scanninger af ansigter i billeder, men det er allerede for sent for milliarder af mennesker. I starten af 2020 afslørede det amerikanske medie Buzzfeed en større plan fra Clearview om at sælge sin software til lande rundt om i verden, inklusive en række autoritære styre.

Den ekspertise, som autoritære ledere benytter sig af i det digitale rum, ligger ikke mindst i Rusland og i Israel, hvor ydelserne er bredt tilgængelige og i stigende grad til at betale for. Men den findes også i Vesten, hvor sagerne om Cambridge Analytica og Clearview

viser en villighed til at kompromittere demokratiske principper.

Autoritære styre og sociale medier

Der findes groft sagt tre lejre, når det kommer til autoritære styres tilgang til sociale medier. Den første gruppe er de ublu; dem, hvis autoritære magt er så omfattende, at de intet behov har for at give befolkningen et indtryk af, at de frit kan benytte sig af globale sociale medier. Tænk Kina, hvor vestlige sociale medier er bandlyst og hvor befolkningen i stor stil bruger alternativer som WeChat, der ikke kun er et socialt medie, men en multifunktionel platform, der kan bruges til betaling i supermarkeder, taxakørsel og andet, og som derfor influerer alle dele af kinesiske borgers liv.

De næste to grupper er lande, hvor styret ikke nødvendigvis er fuldt ud autoritært eller et decideret diktatur, men hvor de autoritære tendenser vikle ind i og måske endda retfærdiggøres gennem det, der kan ligne 'demokratiske' valg. Den anden gruppe kan vi kalde kontrollørerne. Det er lande, der er åbne overfor vestlige sociale medier, men som enten åbent eller gennem skjult dialog forsøger at presse firmaerne bag de sociale medier til at slette bestemte typer indhold, blokere specifikke grupper og andet. Det er for eksempel lande som Pakistan, der netop har søsat en ny lov, som pålægger sociale medier tilgængelige i landet med at skulle slette indhold indenfor 24 timer, hvis den pakistanske regering finder det i modstrid med sin lovgivning. Og som giver myndighederne adgang til alt indhold på platformen, in-

klusive i lukkede grupper – et åbenlyst brugbart værktøj til at holde øje med alle typer organisering og politiske modstandere.

Den tredje gruppe kan vi kalde manipulatorerne. Den består af lande, der er fuldt ud åbne for vestlige sociale medier, og som enten vælger ikke at forsøge at kontrollere disse eller som ikke har ressourcerne og kapaciteten til det. Til gengæld er det siddende styre villigt til at kompromittere basale demokratiske principper og forsøger gerne at manipulere så meget som muligt med sociale medier. I lande som Myanmar benyttede regeringen i stor stil forsvaret og dets kapaciteter til at udøve manipulation og skabe en hadsk stemning mod muslimske mindretal. I en del afrikanske lande har man måske ikke kapaciteten til at bruge statsinstitutioner til manipulation (eller også tør man ikke af frygt for konsekvenserne), og i stedet betaler man sig fra det eksternt, typisk hos israelske eller russiske firmaer.

Hvad kan vi gøre?

Mulighederne for at bruge sociale medier og andre dele af det digitale rum som reelle antidemokratiske våben i forsøget på at kontrollere eller influere sin befolkning i en bestemt (ofte politisk) retning, vokser på en næsten daglig basis. På samme tid gøres disse ydelser mere og mere tilgængelige, hovedsageligt fra russiske og israelske firmaer, men også fra vestlige. Tilgængeligheden handler både om adgang til ydelserne og så om prisen for dem.

I efteråret 2019 udgav Center for Militære Studier en rapport om misinformation, der tog udgangspunkt i, at informationspåvirkning udgør et problem for særligt liberale demokratier. Det kan godt være, at vores liberale demokratier i Vesten baserer sig på en række demokratiske principper, som udfordres ekstra meget af sådanne kampagner, men rapporten har så absolut ikke ret i, at konsekvenserne mærkes tydeligst i vores del af verden. De mærkes i de lande, hvor den slags manipulation ikke bare påvirker et demokratisk valg med nogle få procentpoint, men hvor den på kort tid kan føre til vold, død og undertrykkelse.

Vestlige firmaer bag nogle af verden største sociale medier må stå fast, både mod lokale forsøg på kontrol, og mod forsøg på manipulation.

Hvad – hvis overhovedet noget – kan vi gøre? Det er åbenlyst, at vestlige firmaer bag nogle af verden største sociale medier må stå fast, både mod lokale forsøg på kontrol og mod forsøg på manipulation. Det kræver lokal tilstedeværelse og kompetencer, noget disse firmaer ikke typisk er meget for. Da Facebook blev brugt til at opildne til folkemord i Myanmar, fik al des- og misinformationen ikke mindst lov til at flyde af praktiske årsager – Facebook havde simpelthen ikke nok ansatte moderatører i landet, der kunne tale det lokale sprog.

Der sker visse positive skridt i disse tider, men samtidigt vokser mulighederne for undertrykkelse og manipulation i det digitale rum, eller også så antager den nye former, som er svære

at lovgive sig ud af eller at kontrollere, selv for de firmaer der ejer de sociale medier. Clearviews fremkomst viser med al tydelighed, at nye digitale politiske redskaber ofte først kommer offentligheden, teknologifirmaerne og politikerne for øje, når de allerede er udviklet og i brug. Og selvom ydelser til at undertrykke eller manipulere befolkninger i det digitale rum først og

fremmest kommer fra skruppelløse stater, så viser de sidste par år med tydelighed, at vestlige firmaer glædeligt tager del i festen, hvis der er en indtægt at hente. Det mudrer billedet betydeligt og gør det vanskeligt at forstå præcist hvem, der er venner og fjender i det her spil.

○○○